

Józef, Roman Formanowicz (1913 - 1995), żołnierz armii gen. Andersa

Prezentowana biografia jest jeszcze w trakcie rozbudowy. Kolejne materiały archiwalne odświeżą prawdopodobnie następane fakty z życia opisywanej osoby. Zamieszczone w treści biografii znaki „(...)” oznaczają miejsca przyszłych, planowanych uzupełnień.

Urodził się w Krobi pow. Gostyń. 18 marca 1913 roku, jako pierwotny syn Romana Formanowicza i Jadwigi z domu Trzeciak. Przy chrzcie św. rodzice nadali chłopcu imię Józef. Ceremonia odbyła się w kościele parafialnym w Krobi 30 marca 1913 r. Jednym z chrzestnych dziecka był jego stryj Jan Ignacy Formanowicz¹. Ojciec Józefa był mistrzem rzeźnickim. Od 1925 r. Roman Formanowicz był powoływany do zarządu cechu rzeźników w Krobi a w 1934 r. został wybrany starszym cechu (cechmistrzem)². Prowadził sklep (zakład rzeźniczy) w Krobi przy ul. Poznańskiej 21³. Po ukończeniu szkoły powszechnej w Krobi, Józef poszedł w jego ślady. Od 1 października 1927 r., przez trzy pełne lata, terminował (uczył się zawodu) u swojego ojca⁴. Po zakończeniu nauki, 17 listopada 1930 r., zdał z pozytywnym wynikiem egzamin czeladniczy przed komisją egzaminacyjną w Gostyniu i 7 grudnia tego roku został wpisany w księgę cechu rzeźników w Krobi⁵.

W kolejnych latach (od 1932) Józef odbył obowiązkową służbę wojskową. Nie mam aktualnie informacji o dokładnym czasie i jednostce wojskowej, w której służył Józef. O jego przeszkoleniu wojskowym, jakie odbył w okresie przed wybuchem II wojny światowej, świadczą kolejne dokumenty. Dwa dni po agresji Sowieców na Polskę, 19 września 1939 r., Józef został ujęty przez NKWD w Stanisławowie jako jeńiec wojenny^{6,7}. W roku 1940 wywieziono go do pracy przy budowie Północnopeczerskiej Magistrali Kolejowej w okolicach Workuty i nad rzeką Peczorą (Siewżeldorąg – Komi ASRR). Polscy jeńcy pracowali tam w strasznych warunkach. Umierali masowo z wyczerpania i szalejących epidemii. W dniu 18 lipca 1941 r. Józef R. Formanowicz został wysłany z Siewżeldorągu (ze stacji Czibju) do obozu NKWD w Juża (Iwanowska obl.). Widnieje także w ewidencji obozu w Krzywym Rogu (Dniepropietrowska obl.)⁸.

2 września 1941 r. w Buzułuk (obwód orenburski w europejskiej części b. ZSRR), Józef wstąpił do organizującej się wówczas armii gen. Władysława Andersa⁹. Buzułuk w latach 1941 - 1942 był siedzibą dowództwa i sztabu formującej się w ZSRR Armii Polskiej. Odrodzenie Wojska Polskiego na terenie ZSRR stało się możliwe na mocy podpisanego w lipcu 1941 r. w Londynie porozumienia Sikorski-Majski. Armia Andersa szybko rosła w siłę, lecz na skutek nieprzychylnego stosunku Stalina, była słabo uzbrojona i źle wyekwipowana. Pomimo, że zaopatrzenie wojska polskiego w całości pochodziło z dostaw amerykańskich i brytyjskich (*Lend-Lease*), strona sowiecka nie chciała zgodzić się na podwyższenie stanów liczebnych oddziałów polskich, zmniejszając im dostawy uzbrojenia, sprzętu i żywności. Nie licząc na zmianę podejścia Stalina, Anders podjął decyzję o wyprowadzenia armii z obszaru ZSRR. Wraz z 41 tysiącami żołnierzy, ZSRR opuściło wówczas 74 tysiące cywilów – przedstawicieli polskich rodzin wywiezionych z Kresów Wschodnich w głąb Rosji po 17 września 1939 r. Pierwsza ewakuacja została przeprowadzona w marcu 1942 roku a druga w sierpniu tegoż roku. Armia Polska przez Iran (gdzie przeprowadzono jej reorganizację), Irak i Palestynę, trafiła na front włoski.

(...)

¹ AAP, *Liber Baptisatorum* parafii p.w. św. Mikołaja w Krobi, poz. 59 / 1913

² Księga cechu rzeźników z Krobi. Protokoły z dn. 06.07.1925; 01.03.1931; 29.04.1934 r.

³ Księga adresowa przemysłu, handlu i rzemiosła zachodniej Polski, 1925 r., str. 289.

⁴ Księga cechu rzeźników z Krobi. Protokół z dn. 18.11.1928 r.

⁵ Księga cechu rzeźników z Krobi. Protokół z dn. 07.12.1930 r.

⁶ Alfabetyczna kartoteka ewidencyjna jeńców 1939 roku, Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie, Kolekcja Akt z Archiwów Rosyjskich.

⁷ Zespół akt personalnych jeńców 1939 roku, Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie, Kolekcja Akt z Archiwów Rosyjskich - numer teczeki CAW1939 -/15797/63

⁸ Wykazy imienne z zespołu akt merytorycznych - wykaz jeńców odesłanych z Siewżeldorągu NKWD ZSRR (ze stacji Czibju) do Juskiego obozu NKWD 18 lipca 1941 (transport 3), spisy jeńców, których teuczki personalne wysłano do Zarządu NKWD ZSRR ds. Jeńców Wojennych, wykaz jeńców przetrzymywanych w Siewżeldorągu NKWD etapowanych (ze stacji Uchta) do dyspozycji naczelnika Juskiego obozu NKWD 19 lipca 1941 (transport 4), wykaz jeńców odesłanych z Siewżerdołagu do Juskiego Obozu NKWD 20 lipca 1941 (transport 5) (sygnatura VIII.800. 20, teuczka 574), Centralne Archiwum Wojskowe w Rembertowie, CAW3-574 -3-1025

⁹ Indeks Represjonowanych. Centrum informacji o obywatelach polskich represjonowanych w ZSRR.

Józef R. Formanowicz w dniach 11-19 maja 1944 r. brał udział w czwartym, decydującym, polskim natarciu na klasztor Monte Cassino (operacja "Diadem"), Służył wówczas jako kapral w 6. Pułku Artylerii Lekkiej w składzie 5. Kresowej Dywizji Piechoty, II Korpusu Polskiego pod dowództwem gen. Władysława Andersa. Za udział w tych heroicznych walkach, w dniu 22 lutego 1945 r. został odznaczony **Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino**¹⁰.

(...)

Rok po zakończeniu wojny, już w stopniu plutonowego w macierzystej jednostce, rozkazem personalnym Dowództwa II Korpusu nr 181 z dn. 22 września 1946 r. poz. 3670, Józef został odznaczony **Medalem Wojska**, ustanowionym Dekretem Prezydenta R.P. z dn. 3 lipca 1945 r¹¹.

(...)

Po zakończeniu II wojny światowej, jak wielu innych żołnierzy gen. Andersa, Józef pozostał w Anglii. Ożenił się 1 lipca 1950 r. z Angielką Gladys, Florence Pass. Małżonkowie dochowali się syna Andrzeja, ur. 21 września 1953 r. w Bristolu.

(...)

Józef Roman Formanowicz zmarł w Anglii 10 sierpnia 1995 r. W tym samym roku w hrabstwie Hampshire zmarła jego żona¹². Prochy małżonków zostały przewiezione do Polski i spoczęły we wspólnym grobie na cmentarzu komunalnym w Katowicach.

[aktualizacja 30.03.2009]

¹⁰ Wykaz odznaczonych Krzyżem Pamiątkowym Monte Cassino z dn. 22.02.1945 r. Instytut i Muzeum Sikorskiego w Londynie.

¹¹ Rozkaz personalny Dowództwa II Korpusu z dn. 22.09.1946 r.. Instytut i Muzeum Sikorskiego w Londynie.

¹² England & Wales, Death Index: 1984-2005